

การใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน THE UTILIZATION OF WEAPONS FOR DEMONS IN KHON

สุวรักษ์ อยู่แท้กุล¹ มาลินี อาชายุทธการ²
Suwaruk Yootaekul¹ Malinee Achayutthakan²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิธีการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ มุ่งเน้นให้เห็นถึงหลักการ ทฤษฎี กลวิธีและแนวทางในการปฏิบัติ เรื่องการใช้อาวุธลักษณะต่าง ๆ ในการแสดงโขนของตัวยักษ์ ผลศึกษาพบว่า อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขนเป็นอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะถูกจำลองมาจากอาวุธจริง มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการแสดง และบางชนิดก็ถูกสร้างขึ้นมาจากจินตนาการ อาวุธของตัวยักษ์สามารถแบ่งตามลักษณะได้ทั้งหมด 3 ประเภท คือ อาวุธสั้น อาวุธยาว และอาวุธพิเศษ วิธีการใช้อาวุธแต่ละประเภทก็จะแตกต่างกันออกไป ได้แก่ การตี การแทง การขว้าง การฟ่ง และการควง อีกทั้งยังมีกลวิธีของการใช้อาวุธระหว่างคู่ต่อสู้ ซึ่งมีวิธีการในการใช้ที่แตกต่างกันตามลักษณะของอาวุธที่ใช้ ผู้แสดงโขนตัวยักษ์จึงต้องมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้อาวุธแต่ละประเภท เพราะการแสดงโขนตัวยักษ์ต้องมีลักษณะที่แข็งแรงและคล่องแคล่ว ผู้แสดงจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักวิธีการใช้อาวุธแต่ละชนิด เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสวยงามและความสง่างามของตัวละครที่ใช้อาวุธในขณะที่ทำการแสดง

คำสำคัญ: อาวุธ, ตัวยักษ์, การแสดงโขน

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย mosuke191232@gmail.com

¹ M.Ed. Student, Arts in Thai Dance Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, mosuke191232@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย malinee.a@chula.ac.th

² Asst. Prof., Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Advisor, malinee.a@chula.ac.th

Receive 21/07/65, Revise 23/04/67, Accept 01/07/67

Abstract

Research study on The Weapons Using of Demons in Khon had objective to study the way of weapons using of demons in khon performance of Ramakien by aiming to present of theories, tactics and the practicing of any various weapons using of demons in Khon performance. The studying found that the weapons of demons in Khon performance be the special weapons that be copy as the model from the reality weapons but having the some adapting to suitable in each performance by some weapon is created from the imagination. The weapons of demons can classify in totally of 3 types as the short weapon, the long weapon and the special weapon. By the way of weapons using of each type of weapons will be different in using such as beating, stabbing, throwing, dashing and swinging etc. also having the tactic in weapons using between the opponents that having the different in weapons using as per each type of weapon for each demon in khon performance, hence demons performers need to have skills and proficiencies in weapons using of any types of weapons because the Khon performance of demons must perform out the most strongest and actively movement then performers are required to know the way of weapons using in every types of weapons for presenting of the beauty and magnificent of demons performers who use the weapons during taking the performing.

Keywords: Weapons, Demons, Khon performance

บทนำ

โขน การแสดงมหรสพอย่างหนึ่งของไทย เดิมใช้แสดงในงานพระราชพิธีสำคัญมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและจะแสดงเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์เท่านั้น เรื่องราวในการแสดงโขนจะเป็นเรื่องราวของการทำสงครามระหว่างกองทัพของตัวพระและวานรที่เป็นตัวแทนของฝ่ายธรรมะ และกองทัพของตัวยักษ์ที่เป็นตัวแทนของฝ่ายอธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่เด่นชัดเป็นอย่างมากในการแสดงโขน อีกทั้งยังมีกระบวนการการสู้รบตามลำดับ โดยเริ่มจากตัวละครต่ำศักดิ์หรือเสนาและเปลี่ยนเป็นตัวละครที่มีศักดิ์สูงกว่า เช่นตัวพญา ตัวนายทัพหรือตัวเอกจะเข้ารบเป็นลำดับสุดท้าย ในการแสดงโขนแต่ละครั้ง ตัวยักษ์ จะเป็นตัวละครที่มีอาวุธแตกต่างกันออกไป การทำศึกในแต่ละครั้งจึงมีกระบวนการสู้รบและวิธีการใช้อาวุธที่แตกต่างกัน เช่น ศักิวิญจำบังใช้หอกในการรบ ศักิอินทรชิตใช้ศรในการรบ เป็นต้น

ในการแสดงโขน อาวุธจึงเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่สำคัญ ผู้แสดงโขนเกือบทุกตัวละครมักจะมีอาวุธประจำตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นตัวพระ ตัวลิง หรือตัวยักษ์ ก็จะมีอาวุธประจำตัวอยู่ตลอด เช่น การนั่งเมืองฝ่ายลงกา เสนายักษ์และยักษ์เสนาจะมีการเหินบกระบองไว้กับเข็มขัดบริเวณชายพก ด้านซ้ายของตัวละคร ยักษ์พญา หรือตัวเอกในตอนนั้น ๆ ก็จะมีอาวุธประจำตัววางไว้ด้านซ้ายของ

ตัวผู้แสดง อาจจะมีการใช้แท่นวางเพื่อความสวยงาม ถ้าหากมีการเข้าเฝ้าของตัวละครอื่น ๆ เช่น กุมภกรรณเดินทางมาเข้าเฝ้าทศกัณฐ์ ตัวกุมภกรรณก็จะถืออาวุธประจำตัวตลอด จนกระทั่งถึงที่นั่งของตนเอง ถึงจะวางอาวุธไว้ข้างตนเอง อีกประการหนึ่ง อาวุธก็จะใช้ประกอบกิริยาต่าง ๆ หรือประกอบกริยาของตัวละครแต่ละตัว เช่น การประกอบพิธีหุงสรงพญาของมัยราภณ์ มัยราภณ์จะมีกล้องแก้ว หรือกล้องยาที่เป็นอาวุธประจำตัวไว้ในพิธีด้วย

จากการศึกษาพบว่า อาวุธจึงเป็นอุปกรณ์การแสดงอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญในการแสดงโขนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่เอาไว้ใช้ในการสู้รบ หรือนำมาประกอบท่าทางในการแสดง และเป็นอาวุธประจำกายที่ตัวละครใช้ติดตัวไว้ อาวุธในการแสดงโขนบางชนิด ก็สามารถจำแนกตัวละครได้ด้วยเช่นกัน เช่น พระขรรค์เป็นอาวุธของตัวพระและตัวลิง กระบองเป็นอาวุธของตัวยักษ์ เป็นต้น ตัวยักษ์ในการแสดงโขนบางตัวละครอาจจะมีอาวุธที่ใช้ในการแสดงเพียงหนึ่งอย่างหรือมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้ เช่น โมโหธร มีอาวุธประจำกายคือกระบอง อาภาศตะโล มีอาวุธประจำกายในทาง การแสดงทั้งหมด 4 อย่าง ได้แก่ ง้าว จักร กระบอง และศร ฯ ทั้งนี้ ในการแสดงโขน อาวุธที่ปรากฏ นั้น สร้างจุดเด่นให้ตัวละครมีความน่าสนใจแตกต่างกันออกไป และรูปแบบในการใช้อาวุธนั้นก็ใช้ ทักษะในฝึกฝนแตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังเป็นการอวดฝีมือของผู้แสดงว่ามีความชำนาญในด้าน การใช้อาวุธในการแสดงโขน กรณีศึกษาอาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

การใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักษ์ จึงเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ มีกลวิธีในการใช้ ที่แตกต่างกันตามชนิดของอาวุธ และเป็นทักษะที่ผู้แสดงต้องมีความเชี่ยวชาญสำหรับการใช้อาวุธ ประกอบการแสดงในแต่ละครั้ง เพราะการแสดงของตัวยักษ์มีลักษณะที่แข็งแกร่งและคล่องแคล่ว ผู้แสดงจึงจำเป็นต้องรู้จักรักกลวิธีที่ใช้อาวุธในการแสดง เพื่อให้เห็นถึงความสง่างามของตัวละคร ในขณะที่ทำการแสดง การใช้อาวุธในการแสดงโขนของตัวยักษ์ จึงเป็นหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญ สำหรับการแสดงที่ผู้แสดงโขนจำเป็นต้องมีความรู้กับความสามารถในส่วนนี้ อีกทั้งเป็นการ อนุรักษ์และสืบทอดรูปแบบและกลวิธีในการใช้อาวุธของตัวยักษ์สำหรับการแสดงโขนตามรูปแบบของ อาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

1. อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์

อาวุธในการแสดงโขน หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สำหรับการต่อสู้ หรือป้องกันตัว เนื่องจากการแสดงโขนเกือบทุกตอน จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการสู้รบ ตัวละครในการแสดงโขนจึงจำเป็นต้องมีอาวุธประจำกายที่มีฤทธิ์จะเป็นอาวุธวิเศษหรืออาวุธธรรมดาก็ได้ เพื่อใช้ในการต่อสู้หรือ ประกอบกับกิริยาต่าง ๆ อาวุธในการแสดงโขนจึงเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่มีความสำคัญและมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป อาวุธในการแสดงโขนบางชนิดจะมีลักษณะที่คล้ายกับอาวุธจริง เนื่องจากการนำรูปแบบและลักษณะของอาวุธจริงมาปรับใช้ให้เข้ากับการแสดง อีกทั้งยังมีอาวุธที่ สร้างขึ้นจากจินตนาการนำรูปแบบและลักษณะมาจากภาพจิตรกรรม เป็นต้น

อาวุธในการแสดงโขนเกิดจากศิลปะการต่อสู้ที่ได้รับมาจากกระบี่กระบอง และเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญ ใช้สำหรับป้องกันตัว สู้รบ หรือประกอบอาภักกิริยาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรำเพลงหน้าพาทย์ และการตีบท เพื่อให้เห็นจริงจึงการแสดงโขนจึงจำเป็นต้องนำเอาศิลปะการใช้อาวุธเข้ามาไว้ด้วย โดยผู้แสดงโขนจะต้องหัดกระบี่กระบอง และนำเอาศิลปะการต่อสู้ในรูปแบบกระบี่กระบองมาใช้เป็น

ส่วนหนึ่งในการแสดงโขน (ไพโรจน์ ทองคำ, 2538) นอกจากนี้ อาวุธยังสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ อาวุธสั้น อาวุธยาว และอาวุธพิเศษ ซึ่งหลักการหรือกลวิธีที่ใช้ก็จะแตกต่างกันออกไปตามประเภทของอาวุธนั้น ๆ

1. อาวุธสั้น

อาวุธสั้น เป็นอาวุธที่ถูกจำแนกจากลักษณะของอาวุธ โดยกำหนดจากความยาวของอาวุธชนิดนั้น ๆ ที่มีความยาวไม่เกิน 120 ซม. และเป็นอาวุธที่ใช้มือเพียงข้างเดียวเป็นหลักในระหว่างการแสดง แต่ในบางครั้งก็สามารถใช้มือสองข้างกับอาวุธประเภทนี้ได้และสามารถหนีบไว้ที่เข็มขัดของผู้แสดง ผู้เขียนจึงแยกประเภทอาวุธสั้นของตัวยักษ์ ที่ปรากฏในการแสดงโขน ดังนี้

1.1 กระบอง ตรีบองหรือคทา

กระบอง เป็นอาวุธพื้นฐานของตัวยักษ์ในการแสดงโขน และเป็นอาวุธฝึกหัดในการเรียนชั้นพื้นฐานของตัวยักษ์ กระบอง เป็นไม้สั้นเป็นท่อนทรงกลมหรือทรงเหลี่ยม ตัวกระบอง หรือส่วนที่เอาไปใช้สำหรับทุบหรือตี จะมีลักษณะเป็นเกลียวขื่นพันกันตั้งแต่ส่วนโคนจนถึงปลายกระบอง ซึ่งเกิดจากการแกะหรือกลึงไม้ กระบองที่เป็นเกลียวขื่น จะมีรูปแบบเป็นทรงกระบอก รูปทรงของตัวกระบองชนิดนี้มีหลากหลายรูปทรง เช่น ทรงกระบอก ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส และทรงข้าวหลามตัด นอกจากนี้ยังมีด้ามกระบอง หรือส่วนที่เอาไปใช้ในการจับหรือถือของอาวุธชนิดนี้ ทำด้วยไม้กลึงอยู่บริเวณส่วนท้ายของตัว

1.2 พระขรรค์

พระขรรค์มีลักษณะเป็นดาบ 2 คม ใบดาบเรียวยาวมีด้ามจับ ในการแสดงโขนเป็นอาวุธที่ใช้ในระยะใกล้ ใช้สำหรับฟันหรือแทงศัตรู ส่วนใหญ่ จะเป็นอาวุธประจำตัวของลิงพญา และวานรสิบแปดมงกุฏ แต่จะมีขนาดสั้นกว่าของตัวพระและตัวยักษ์ที่มีความยาวประมาณ 50 ซม.

1.3 ศร

ศร เป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่จำลองมาจากธนู สามารถใช้ตีหรือยิงลูกศรใส่ศัตรูได้ อีกทั้งยังเป็นอาวุธที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในเรื่องรามเกียรติ์ ตัวละครเอกทุกตัวใช้ศรเป็นอาวุธประจำตัวเกือบทุกตัวละคร ศรในการแสดงโขนมีลักษณะพิเศษคือไม่มีสาย เวลายิงหรือทางนาฏยศัพท์ว่า แผลง ใช้การสมมุติว่ามีสาย ศรในวรรณคดีทำด้วย ไม้ หรือหวายเทศ (หวายเส้นเล็ก ขนาดนิ้วมือ ยาวประมาณ 100 ซม. หัวศรทำด้วยหนังสัตว์ แกะเป็นรูปสัตว์ในวรรณคดีต่าง ๆ เป็นต้นว่า พญานาค เหยรา นรสิงห์ ปิดทองประดับกระจกให้สวยงาม ปลายศรถักด้วยเชือกแล้วลงรักปิดทอง (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, 2514) ในปัจจุบัน ศร ได้มีการออกแบบให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้นตามรูปแบบของผู้สร้างสรรค์ ความยาวของศรอาจมีความยาวมากกว่า 100 ซม. เพื่อที่จะสามารถดัดให้มีส่วนโค้งของตัวศรเพื่อให้เกิดความสวยงาม และยังมีการแบ่งแยกกันระหว่างศรที่ใช้รำเพื่อความสวยงามจะเรียกว่าศรรำ และศรตี เป็นชื่อเรียกสำหรับศรที่ใช้ในการสู้รบ

1.4 ขวานเพชร

ขวานหรือขวานเพชรเป็นอาวุธที่ปรากฏในการแสดงโขน มีเพียงตัวละครที่ใช้อาวุธชนิดนี้ คือ รามสูร อสูรเทพบุตรที่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานวสันตนิยายของไทย ขวานเพชร เป็นอาวุธที่มีขนาดสั้น ใช้สำหรับสู้รบระยะใกล้หรือใช้สำหรับขว้าง และเป็นอาวุธประจำกายพิเศษ ขวานเพชรในการแสดงโขนเป็นอาวุธที่เป็นสัญลักษณ์ของรามสูร ที่ ขวานเพชรจะทำด้วยไม้แล้วติดกระจก หรือทำ

ด้วยไม้ติดด้วยกระดาษสะท้อนแสงสำหรับเป็นขวานที่ใช้ในการข้าง ขวานเพชรมีความยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร ปัจจุบันในบางครั้งได้ใช้สติ๊กเกอร์ติดแทนกระจก เพื่อความคงทน เพราะในการแสดงร่ายรำจะต้องข้างขวานไถ่แทงเมฆาและใช้กระบวาทำรบกับพระอรชุน ควรมีความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร (ประเสริฐ สันติพงษ์, 2545)

2. อาวุธยาว

อาวุธยาว ผู้เขียนได้ทำการจำแนกอาวุธชนิดนี้จากลักษณะของอาวุธ โดยกำหนดจากความยาวของอาวุธชนิดนั้น ๆ ที่มีความยาวตั้งแต่ 120 ซม. และเป็นอาวุธที่ใช้มือทั้งสองข้าง หรือใช้มือเพียงข้างเดียวในระหว่างทำการแสดง ผู้เขียนจึงแยกประเภทของอาวุธยาวที่เป็นอาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน ดังนี้

2.1 หอก

หอก ในนาฏยศิลป์นั้นมีรูปร่างลักษณะเช่นเดียวกันกับหอกที่เป็นอาวุธจริง แต่มีขนาดเล็กกว่า ความยาวประมาณ 1.7 ซม. ทั้งนี้ ความยาวของหอกก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้แสดงด้วยเพราะต้องเลือกหอกให้เหมาะสม เพื่อสะดวกต่อการแสดงในแต่ละครั้ง ตัวหอกหรือใบหอก มีความยาวประมาณ 30 ซม. มีลักษณะคล้ายมีด 2 คม ส่วนที่กว้างที่สุดประมาณ 5 ซม. ลายแหลม ส่วนโคนเล็ก ทำด้วยโลหะชนิดหนึ่ง เช่น ทองเหลือง อลูมิเนียม ด้ามหอก ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือหวาย ขนาดกว้างประมาณ จุดศูนย์กลาง 1 นิ้วครึ่ง หรือขนาดกำพอเหมาะมือ ยาวประมาณ 190 ซม. ทาสีดำในส่วนติดกับใบหอกอาจตกแต่งลวดลายให้สวยงาม (อนุชา บุญยัง, 2543) ในปัจจุบัน ตัวหอกหรือใบหอก สามารถใช้ไม้เนื้อแข็งหรือหวายไปขนาดพอกำมือ เหลาเป็นใบหอกและปิดแผ่นเงิน แทนการใช้ใบหอกแบบโลหะ ส่วนด้ามหอก ก็มีการแกะลวดลายปิดทองประดับเพชรเทียมเพื่อเพิ่มความสวยงามของอาวุธชนิดนี้

2.2 กล้องแก้ว หรือ กล้องยา

กล้องแก้ว เป็นอาวุธประจำตัวของมัยราพนธ์ ในเรื่องรามเกียรติ์ มีความยาว 160-170 ซม. มีลักษณะเป็นพลองประดับกระจก หรือประดับเปลือกมุก เพื่อให้เกิดความสวยงามกับอาวุธชนิดนี้ กล้องแก้วเป็นอาวุธที่สำคัญและมีความพิเศษในการใช้งาน ถือว่าเป็นอาวุธประเภทพลองที่ใช้สำหรับการตี แต่สำหรับกล้องแก้วนั้น จะมีความสามารถที่เพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งอย่าง คือสามารถเป่ายาที่เป็นยาสลบ เพื่อใช้ในการสะกดทัพของพระราม กล้อง หรือ พลองที่ใช้ในการแสดงนาฏยศิลป์นั้น มีทั้งที่ทำด้วยไม้หรือหวายธรรมดา เราเรียกว่าพลอง แต่ถ้าประดับกระจก ประดับมุก ให้สวยงามแล้วและใช้เป็นศาสตราวุธของตัวละครสำคัญก็มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, 2514)

2.3 ง้าว

ง้าว เป็นอาวุธด้ามยาว ที่ใช้สำหรับฟันและแทง ใบง้าวมีรูปแบบปลายโค้งเล็กน้อยเหมือนใบดาบ แต่ลักษณะของการใช้จะมีระยะการต่อสู้ที่ไกลกว่าดาบ เนื่องจากด้ามจับของง้าวจะมีความยาวเช่นเดียวกันกับหอก สามารถต่อสู้บนพื้นดินหรือบนหลังช้างก็ได้ ง้าวในการแสดงจะถูกสร้างจากวัสดุที่มีน้ำหนักเบา คือ หวายโปร่ง เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อผู้แสดงและมีความคล่องแคล่วในการใช้งาน ง้าวจึงถูกสร้างสรรค์จากหวายทั้งใบง้าวและด้ามง้าว

2.4 คทาเพชร

คทาเพชรมีลักษณะคล้ายกันกับกลองแก้ว แต่จะมีส่วนยอดของคทาเป็นหัวบัวและมี ส่วนปลายที่เล็กลงมา คทาเพชรเป็นอาวุธประจำตัวของสหเสดะมีฤทธิ์ที่สามารถทำให้คนตายหรือ ฟิ้นคืนชีพได้ หรือรู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า ไม้เท้าตันชี้ตายปลายชี้เป็น แต่ในการแสดงบางครั้งอาวุธชนิดนี้ มีจำนวนที่ไม่มากและไม่มีการสร้างขึ้นมาสสำหรับใช้งาน บ่อยครั้งในการแสดงมักจะใช้กลองแก้วมา ทดแทนแก่อาวุธชนิดนี้

3. อาวุธพิเศษ

อาวุธพิเศษเป็นรูปแบบของอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นอาวุธที่ไม่ได้ใช้เป็นหลักหรือเป็น ถูกนำมาเป็นอาวุธประจำตัว มีรูปร่างแตกต่างจากอาวุธสั้นและอาวุธยาว รวมถึงวิธีการใช้งานอาวุธ พิเศษในแต่ละประเภทด้วย แต่อย่างไรก็ตาม อาวุธพิเศษก็มีฤทธิ์มาก สามารถทำให้ศัตรูถึงแก่ชีวิตได้ ผู้เขียนจึงได้แบ่งประเภทอาวุธพิเศษของตัวยักษ์ที่ปรากฏในการแสดงโขน ดังนี้

3.1 นิ้วเพชร

นิ้วเพชร เป็นอาวุธพิเศษที่นันททุกขอมมาจากพระอิศวร มาใช้เพื่อป้องกันตนเองจากเทวดา ที่มากลั่นเกล้า ถ้าหากชี้ไปที่ผู้ใด ผู้นั้นก็จะบาดเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต นิ้วเพชรจึงเป็นอาวุธพิเศษ ชนิดหนึ่งที่มีฤทธิ์มากในการแสดงโขน

3.2 จักร

จักรเป็นอาวุธระยะไกล ใช้สำหรับการขว้างใส่ศัตรู มีลักษณะเป็นวงกลมและมีแกนที่มีความคมอยู่รอบ ๆ คล้ายคมมีดเล็ก ๆ เรียงไปรอบ ๆ วงกลมนั้น ตรงกลางเจาะรู จักรเป็นศาสตราวุธที่ ประดิษฐ์ขึ้นในวรรณคดี นับถือว่าเป็นศาสตราวุธของเทพเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระนารายณ์

3.3 แวนแก้วสุรกานต์

แวน หรือ แวนแก้วสุรกานต์ เป็นอาวุธวิเศษประจำตัวของแสงอาทิตย์ พระพรหมได้ ประทานให้เป็นอาวุธประจำตัว หากส่องไปถูกผู้ใด ผู้นั้นก็จะถึงแก่ชีวิต แสงอาทิตย์ได้ฝากอาวุธชิ้นนี้ไว้ กับพระพรหม เมื่อจะใช้งานจะให้พิจิตไพรผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงมาขออาวุธชิ้นนี้จาก พระพรหม ตัวแวน หรือส่วนที่ใช้ส่อง จะมีลักษณะทรงกลม หรือทรงหยดน้ำ มีกรอบที่ทำจากไม้ฉลุ หรือกระดาดปะเก้น ที่กระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียม หรือจะเป็นกรอบเรียบแล้วลงสีทองก็ได้ ส่วนตรงกลางของตัวแวนจะเป็นกระจกหรือแผ่นพลาสติกทำเป็นเลนส์ตรงกลาง ในส่วนนี้จะไม่มีหรือไม่มี ก็ได้ และมีด้ามจับ

3.4 ลูกศร

ลูกศรในการแสดงโขน จะเป็นลูกศรวิเศษ มีฤทธิ์มาก สามารถสร้างความเสียหายแก่ ฝ่ายตรงข้ามได้เป็นอย่างมาก โดยลูกศรเหล่านี้มักจะได้รับมาจากเทพเจ้าที่ประทานให้ ตัวละคร ฝ่ายยักษ์ในการแสดงโขน ก็ได้รับลูกศรจากเทพเจ้าเช่นเดียวกัน เช่น อินทรชิต ได้รับลูกศรจากสาม เทพเจ้า อันได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์และพระพรหม ที่พระทานลูกศรวิเศษ 3 เล่ม ได้แก่ ศรนาคบาท ศรพรหมาศ และศรวิฆณุปาณัม เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า อาวุธในการแสดงโขนนั้นเกิดจากการนำเอารูปแบบของอาวุธ จริงมาปรับปรุงและประดิษฐ์เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง จึงมีข้อแตกต่างในเรื่องน้ำหนัก ขนาด และ วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสร้างเป็นอาวุธสำหรับการแสดง ในบางครั้งอาวุธบางชนิดก็ได้เลียนแบบหรือ

นำเค้าโครงมาจากภาพจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน การสร้างอาวุธนั้นจึงต้องมีการคำนึงถึงความปลอดภัยแก่ผู้แสดงและเน้นความสวยงามให้เหมาะสมกับการแสดงแต่ละครั้ง อาวุธในการแสดงโขน จึงมีรูปแบบที่สวยงามและมีรูปร่างที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ศร ที่ได้เลียนแบบมาจากธนู เมื่อเป็นรูปแบบของการแสดง จะไม่มีการใส่สายธนู ใช้การแผลงเพื่อสมมติว่ายิงธนูแทน และสร้างรูปร่างของคันธนูให้มีความสวยงามและเหมาะสม อีกทั้งยังมีความคล้ายคลึงกับภาพจิตรกรรมที่อยู่บริเวณระเบียงครอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกด้วย ในการสร้างอาวุธสำหรับการแสดงยังต้องคำนึงถึงเรื่องความแข็งแรงของอาวุธแต่ละชนิด เนื่องจากเป็นอุปกรณ์สำหรับการแสดง ถ้าหากเกิดความเสียหายและไม่สามารถบำรุงรักษาได้ ก็จะเป็นการใช้ทรัพยากรที่สิ้นเปลือง จึงต้องมีการออกแบบอาวุธให้เหมาะสมกับการแสดงแต่ละครั้ง เพื่อใช้งานให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้สติกเกอร์ไฮโลแกรม แทนกระจกที่ประดับอาวุธ ได้แก่ ขวานเพชรของรามสูรที่ใช้ขว้างใส่นางเมขลา ถ้าหากใช้ขวานเพชรที่ประดับกระจก หรือการใช้อาวุธที่ทำจากไม้เนื้อเหนียวแทนการใช้อาวุธที่ทำจากโลหะ เช่น อาวุธหอกในการรบ จะมีกระบวนท่าที่ต้องพุ่งหอก ถ้าหากเป็นใบหอกที่ทำจากหวาย ก็จะมี ความแข็งแรงกว่าใบหอกที่เป็นโลหะ เนื่องจากใบหอกที่ทำจากหวายมีความหนาและเหนียวกว่า เป็นต้น ทั้งนี้การออกแบบอาวุธแต่ละชนิดก็จะขึ้นอยู่กับช่างและผู้ว่าจ้างในการสร้างอาวุธ ไม่มีการบอกว่าถูกหรือผิดแต่ต้องสร้างให้อยู่ในเค้าโครงของอาวุธชนิดนั้น ๆ

ภาพที่ 1 อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน 1. อาวุธสั้น 2. อาวุธยาว 3. อาวุธพิเศษ
ที่มา: ผู้วิจัย

2. หลักการใช้อาวุธของตัวยักษ์ ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์

อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์นั้นมีความหลากหลายจากลักษณะของอาวุธ กลวิธีในการใช้อาวุธแต่ละชนิดก็จะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของอาวุธชนิดนั้น จากการศึกษาพบว่า การใช้อาวุธของตัวยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นพบว่า อาวุธที่ต่างประเภทกัน ก็สามารถใช้งานในรูปแบบเดียวกันได้ เพียงแต่อาจจะใช้เทคนิคหรือวิธีการให้เหมาะสมกับอาวุธในแต่ละชิ้น สามารถแบ่งลักษณะของการใช้งานและกลวิธีในการใช้ได้ดังนี้

2.1 การจับ

ลักษณะของการจับอาวุธสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การจับอาวุธแบบมือข้างเดียว และการจับอาวุธแบบสองมือ ในการจับอาวุธแบบมือเดียวนั้น สามารถจับอาวุธได้ทุกชนิด ผู้แสดงจะต้องจับในตำแหน่งที่ถูกต้องของอาวุธ คือ ตรงด้ามจับของอาวุธในกรณีที่มีด้ามจับหรือจับบริเวณกึ่งกลางของอาวุธ ในกรณีที่ไม่มีด้ามจับหรือเป็นอาวุธยาว

2.1.1 วิธีการจับอาวุธแบบมือข้างเดียว ผู้แสดงจะต้องกำอาวุธให้มั่นคงโดยใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อยในการจับตัวด้ามอาวุธ ส่วนนิ้วหัวแม่มือจะตั้งแนบไปกับตัวอาวุธ เพื่อเป็นการบังคับอาวุธให้อยู่ในลักษณะที่สวยงาม ในกรณีที่เป็นอาวุธพิเศษ หรือจักร ผู้แสดงจะจับอาวุธชนิดนี้ด้วยการจับล่อแก้ว โดยการสอดนิ้วกลางเข้าไปในรูตรงกลางของจักร การจับอาวุธแบบมือข้างเดียวตามจารีตในการแสดงโขนต้องจับโดยใช้มือข้างขวาเพียงข้างเดียว แต่ในกรณีที่ตัวละครทำการแสดงในส่วนของการตีบท สามารถสลับมาจับอาวุธซ้ายก็ได้

2.1.2 วิธีการจับอาวุธแบบสองมือ ส่วนใหญ่แล้วจะใช้กับอาวุธยาว หรืออาวุธที่ไม่มีด้ามจับ การจับอาวุธแบบ 2 มือมีวิธีการจับ 2 ลักษณะคือ 1) การฉายอาวุธ คือลักษณะมือข้างใดข้างหนึ่งหรือมือที่อยู่ด้านหัวอาวุธจะตั้งมือขึ้นในลักษณะของมือวง นิ้วหัวแม่มือจะเป็นตัวประคองอาวุธไว้ ส่วนมือหลังหรือมือที่อยู่ด้านท้ายของอาวุธจะอยู่ในลักษณะมือวงแต่ไม่หักข้อมือขึ้นมา ฝ่ามือจะขนาดกันกับอาวุธในแนวยาวและปิดส่วนท้ายอาวุธให้พอดี ไม่ให้ปลายอาวุธเลยฝ่ามือออกมา 2) การจับอาวุธด้วยมือทั้งสองข้าง เป็นลักษณะของการจับอาวุธ 2 ชนิดที่แตกต่างกันด้วยมือทั้งสองข้าง โดยมือข้างใดข้างหนึ่งจะถืออาวุธหนึ่งชนิดไว้ ส่วนมืออีกข้างก็จะถืออาวุธอีก 1 ชนิด การจับอาวุธในลักษณะนี้จึงเป็นการจับอาวุธด้วยมือทั้ง 2 ข้างและอาวุธที่ผู้แสดงถือก็จะเป็นอาวุธ 2 ชนิดที่แตกต่างกัน เช่น หอกและศร หรือ ศรและจักร เป็นต้น

ภาพที่ 2 การจับอาวุธแบบสองมือโดยอาจารย์สมศักดิ์ ทัดดี
ที่มา: ผู้วิจัย

2.2 การตี

เป็นลักษณะของการใช้อาวุธประกอบการสู้รบของตัวละครโขนระหว่าง ตัวยักษ์กับตัวพระ ตัวยักษ์กับตัวลิง หรือการสู้รบระหว่างตัวยักษ์กับตัวยักษ์ด้วยกัน รูปแบบของการตีจะเป็นรูปแบบการปฏิบัติโดยอาวุธสั้นและอาวุธยาวในการปฏิบัติ การตีมีลักษณะการปฏิบัติ 3 ลักษณะ ได้แก่

2.2.1 การเลาะ คือรูปแบบของการตีคู่ต่อสู้ เป็นลักษณะการฟาดอาวุธไปมา ปฏิบัติด้วยการจับอาวุธบริเวณด้ามจับให้มั่นคง แล้วสลับฟาดไปข้างซ้ายและข้างขวาด้วยความเร็วใช้เคลื่อนไหว โดยการใช้ข้อมือ ส่วนแขนของผู้แสดงจะอยู่กับที่ ไม่เคลื่อนไหวไปมา อาวุธที่สามารถใช้การเลาะได้แก่ ศร และกระบอง

2.2.2 การตีหลอก เป็นลักษณะการต่อสู้ของตัวยักษ์และตัวลิง มีการตีระหว่างตัวละครต่า คักดีคือเสนายักษ์และเสนาลิงสืบทอดมรดก ผู้แสดงจะปฏิบัติด้วยการฟาดอาวุธไปที่ด้านข้างของตัวเอง โดยการใช้การสมมุติว่าเป็นการตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม การปฏิบัติลักษณะนี้ อาวุธของผู้แสดงทั้ง 2 จะไม่กระทบกัน ส่วนตัวละครที่มีศักดิ์สูงขึ้นมาได้แก่ ยักษ์เสนา แม่ทัพยักษ์และพญาลิง ก็จะมีการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตัวเสนา แต่จะมีความแตกต่างกันที่ตอนตีจะมีการปฏิบัติที่เร็วกว่าตัวเสนา และมีการตีออกคือตัวละครฝ่ายยักษ์จะมีการฟาดอาวุธไปที่คู่ต่อสู้หรือตัวลิงหลังจากที่ทำการเลาะออก

2.2.3 การตีจริง เป็นลักษณะของการใช้อาวุธตีกับอาวุธของคู่ต่อสู้ และการตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม โดยจะปฏิบัติด้วยอาวุธ 3 ชนิดคือ ศร หอก และกระบอง การตีจริงสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การใช้อาวุธตีกระทบกับอาวุธ มีนาฏยศัพท์ในการปฏิบัติด้วยการเรียกว่าตีส่ง คือ การตีอาวุธกับฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่ตีนั้นก็จะใช้การดันอาวุธขึ้นไปเล็กน้อย 2) การตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม จะเป็นการใช้อาวุธตีกับตัวละครที่แสดงเป็นคู่ต่อสู้ ลักษณะการปฏิบัติจะใช้อาวุธตีไปที่หลังของตัวละครฝ่ายตรงข้าม ในกรณีที่ใช้พระขรรค์ ก็สามารถปฏิบัติเช่นเดียวกันได้ ลักษณะที่แสดงออกมา ก็จะเป็นการฟันแทงการตี ที่เป็นลักษณะของอาวุธที่ไม่มีคม

2.3 การแทง

เป็นลักษณะของการใช้อาวุธมีคมไปทำร้ายกับฝ่ายตรงข้าม หรือประกอบกิริยาต่าง ๆ ในการแสดงโขน อาวุธที่ใช้ในการปฏิบัตินี้ประกอบด้วยอาวุธ 2 ชนิดคือ หอก และพระขรรค์ การแทงอาวุธในทางปฏิบัติผู้แสดงจะต้องจับอาวุธให้มั่นคงแล้วใช้แขนข้างขวาส่งอาวุธไปหาคู่ต่อสู้หรือสิ่งที่ตัวละครต้องการจะแทง เช่น มัธยาพนใช้พระขรรค์แทงอกของราชสีห์เพื่อแห้วเอาหัวใจของราชสีห์มาประกอบพิธีหุงสรรพยา วิรุณมุขใช้หอกในการแทงเสนาลิงสืบทอดมรดก ซึ่งรูปแบบการแทงอาวุธในการแสดงโขน จะเป็นกระบวนการทางการแสดงมากกว่าการทำร้ายคู่ต่อสู้เพื่อเอาชีวิต

2.4 การขว้าง

คือรูปแบบของการขว้างอาวุธใส่คู่ต่อสู้หรือสิ่งที่ตัวละครต้องการจะขว้างอาวุธใส่ อาวุธที่ใช้กับการปฏิบัตินี้ประกอบด้วยอาวุธ 2 ชนิดคือ จักรและขวานเพชร โดยการขว้างอาวุธนี้สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การขว้างแบบมือข้างเดียว และการขว้างแบบสองมือ (สมศักดิ์ ทัดดี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กรกฎาคม 2565)

2.4.1 การขว้างแบบมือข้างเดียวใช้ในการขว้างจักร โดยการปฏิบัติจะใช้มือขวาเพียงข้างเดียวในการขว้าง และขว้างอาวุธในรูปแบบจานร่อน อาวุธที่ขว้างไปจะขนานไปแนวเดียวกัน

กับพื้น และจำเป็นที่จะต้องข้างเข้าไปให้พ้นขอบเวทีในการแสดง เนื่องจากไม่มีการเก็บอาวุธขึ้นนี้มาใช้ในการต่อสู้

2.4.2 การข้างอาวุธแบบสองมือจะใช้ในการข้างขวาน การปฏิบัติจะใช้มือขวาในการจับด้ามขวาน และมือซ้ายป้องอาวุธบริเวณมือด้านขวา การข้างอาวุธแบบสองมือจะข้างอาวุธเป็นแนวนอนให้อาวุธอยู่ในลักษณะที่ขนานกับพื้น อาวุธที่ข้างออกไปจะต้องหมุนเป็นวงกลม และข้างให้ตกที่บริเวณพื้นที่ทำการแสดง เนื่องจากต้องมีการนำอาวุธที่ข้างออกไปกลับมาใช้อีกครั้ง

2.5 การแผลง

เป็นลักษณะการยิงธนูของตัวโขนไปใส่คู่ต่อสู้ มีนาฏยศัพท์เรียกว่า การแผลงศร มีขั้นตอนการปฏิบัติคือ มือข้างซ้ายจะถือคันศรตั้งตรง หัวศรจะตั้งขึ้น ส่วนมือข้างขวาจะเป็นมือที่แผลงลูกศรออกไปหาศัตรู เมื่อทำการแผลงศรแล้ว ลักษณะของมือซ้ายจะกดหัวศรลงล่าง โดยการหักข้อมือข้างซ้ายลง ส่วนมือข้างขวาทำท่าขว้างสายป่านของคันธนูแล้วปล่อยมือจับเป็นท่าบัวชูฝึก ลักษณะการแผลงศรจะมีการปฏิบัติ 2 รูปแบบ ก็คือ 1) การแผลงศรโดยใช้การสมมุติว่ามีลูกศรและใช้มือขวาในการจับ 2) การแผลงศรโดยใช้ลูกศรจริง เมื่อทำการแผลงศรผู้แสดงจะพุ่งลูกศรไปหาคู่ต่อสู้ แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบของการแผลงศรทั้ง 2 รูปแบบนี้จะมีวิธีในการปฏิบัติเช่นเดียวกัน

2.6 การฟ่ง

คือลักษณะของการฟ่งอาวุธใส่ศัตรู อาวุธที่ใช้ในการฟ่งได้แก่ หอก เป็นลักษณะการโจมตีที่เกิดจากยักษ์ตัวเอก เช่น ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ เป็นต้น การฟ่งหอกในการแสดงโขน จะมีการปฏิบัติคือใช้การจับอาวุธแบบ 2 มือคล้ายกันกับลักษณะการฉายอาวุธ แต่จะมีข้อแตกต่างตรงที่ ส่วนแขนและมือข้างที่ปิดท้ายอาวุธจากที่เหยียดตึงจะอยู่ในท่าบัวชูฝึกแทน หากรวมแขนและมือในท่าเตรียมฟ่งแล้วจะมีลักษณะเป็นท่าเฉิดฉิน หอกที่ใช้ในการฟ่งจะอยู่ในลักษณะดังนี้ ใบหอกจะอยู่ที่มือซ้ายและอยู่ต่ำกว่าปลายหอก ส่วนปลายหอกจะอยู่สูงกว่าใบหอก การฟ่งหอกผู้แสดงจะต้องใช้การโยนอาวุธ โดยการส่งแขนออกไปพร้อมกันทั้งสองข้าง อาวุธที่ฟ่งออกไปจะอยู่ในลักษณะเดียวกันกับตอนที่ถืออยู่ การฟ่งในลักษณะนี้จะเป็นจากลดความเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุที่เกิดจากการฟ่ง อีกทั้งการฟ่งในลักษณะนี้สามารถทำให้ผู้แสดงที่เป็นฝ่ายรับหอกสามารถรับอาวุธที่ฟ่งมาได้โดยง่าย

2.7 การควง

เป็นรูปแบบที่ผู้แสดงจะใช้มือควงอาวุธไปมา การควงอาวุธสามารถใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การควงอาวุธก่อนการเข้ารบระหว่างตัวยักษ์กับตัวพระ หรือตัวยักษ์กับตัวลิง การควงอาวุธในกระบวนการรำ เช่น การรำเดี่ยววอดผีมือที่มีอาวุธเข้ามาประกอบการแสดง การควงอาวุธในการรำตรวจพลของตัวยักษ์ เป็นต้น การควงอาวุธสามารถแบ่งลักษณะของการควงอาวุธได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

2.7.1 การควงอาวุธโดยใช้มือข้างเดียว เป็นการควงอาวุธพื้นฐาน โดยการใช้มือขวาในการควงอาวุธ สามารถใช้ได้ทั้งอาวุธสั้น และอาวุธยาว ลักษณะของการควงอาวุธโดยการใช้มือเพียงข้างเดียวสามารถปฏิบัติได้ทั้งหมด 4 วิธี ได้แก่ 1) การควงอาวุธโดยการม้วนข้อมือเข้าหาตัวเอง ขั้นตอนในการปฏิบัติ ผู้แสดงจะต้องจับอาวุธให้มั่นคง จากนั้นม้วนข้อมือเข้าหาตนเอง ลักษณะของมือที่ม้วนจะคว่ำลงแล้วตัวตัวขึ้นจากนั้นพลิกข้อมือแล้วหมุนกลับมาอยู่ในลักษณะเดิม การปฏิบัติในรูปแบบนี้มือของผู้แสดงจะมีการพลิกไปมาเป็นเลขแปดในแนวนอน การควงอาวุธรูปแบบนี้ นิยมใช้กับอาวุธที่มีน้ำหนักเบา เช่น กระบอง ขวาน จักร และศร 2) การควงอาวุธโดยการกวัดข้อมือออก การปฏิบัติ

ผู้แสดงต้องจับอาวุธให้มั่นคงแล้วเริ่มต้นด้วยการหงายข้อมือที่จับอาวุธขึ้นจากนั้นม้วนข้อมือเข้าหาตนเองพร้อมกับพลิกมือคว่ำลงแล้วตัวดอกพร้อมกับม้วนมือให้อยู่ในลักษณะข้อขึ้นตอนแรกคือการหงายข้อมือ การปฏิบัติรูปแบบนี้มือของผู้แสดงจะมีการพลิกไปมาเป็นเลขแปดในแนวนอน อาวุธที่นิยมใช้ในการควงอาวุธรูปแบบนี้เป็นประเภทของอาวุธยาว ได้แก่ หอกและกลองแก้ว 3) การควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือระหว่างนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ การปฏิบัติในรูปแบบนี้ ผู้แสดงจะต้องจับอาวุธบริเวณด้ามจับ จากนั้นเริ่มต้นด้วยการควงอาวุธโดยการเหวี่ยงอาวุธให้หมุนออกไป พร้อมกับบังคับให้ด้ามจับอยู่ที่บริเวณร่องมือระหว่างนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ การควงอาวุธในรูปแบบนี้จะนิยมใช้กับอาวุธที่มีขนาดเบา เช่น กระบอง พระขรรค์ ขวานและศร 4) การควงอาวุธแบบหมุนอาวุธบริเวณฝ่ามือ ในการปฏิบัตินี้ ผู้แสดงจะจับอาวุธบริเวณกึ่งกลางของอาวุธ จากนั้นหมุนอาวุธลงโดยเริ่มจากด้านซ้ายของผู้แสดง ลักษณะการควงรูปแบบนี้ อาวุธจะหมุนคล้ายกับใบพัดของกังหันลมอยู่บริเวณฝ่ามือของผู้แสดง การควงอาวุธในรูปแบบนี้ นิยมใช้กับอาวุธยาว ได้แก่ หอกและกลองยาว

2.7.2 การควงอาวุธโดยใช้สองมือ เป็นรูปแบบของการควงอาวุธในลักษณะพิเศษ เป็นลักษณะการควงที่มีรูปแบบเฉพาะ ผู้แสดงจะต้องทำการฝึกฝนให้ชำนาญ การควงอาวุธโดยใช้มือทั้งสองข้างจะนิยมใช้กับอาวุธที่มีขนาดยาวและสามารถจับบริเวณกึ่งกลางของอาวุธได้ สามารถแบ่งรูปแบบของการควงอาวุธได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) การควงอาวุธด้วยอาวุธเพียงขึ้นเดียว มีการปฏิบัติโดยการใช้นิ้วหัวแม่มือเป็นตัวบังคับอาวุธให้หมุนไปมา มือทั้งสองข้างของผู้แสดงจะอยู่ชิดกันเนื่องจากต้องใช้หัวแม่มือในการบังคับอาวุธให้หมุนไปมา การควงอาวุธรูปแบบนี้จะอยู่ในการแสดงของการรำตรวจพลด้วยักษ์ ด้วยการใช้อาวุธยาว 2) การควงอาวุธด้วยอาวุธ 2 ชนิด ผู้แสดงจะทำการถืออาวุธ 2 ชนิดที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ หอกและศร ขั้นตอนในการปฏิบัติ มือซ้ายของผู้แสดงจะถือศร ส่วนมือขวาของผู้แสดงจะถือหอก ลักษณะการรูปแบบนี้จะใช้การควงอาวุธโดยการหงายข้อมือหมุนควงสลับกันไปมาระหว่างมือทั้งสองข้าง

2.8 การชี้

เป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะพิเศษของตัวนททุก ที่ใช้นิ้วเพชรเป็นอาวุธ ลักษณะการปฏิบัติคือการชี้ไปที่ผู้ใด ผู้นั้นก็จะเกิดความบาดเจ็บ ข้อสังเกตของการชี้คือ ตัวละครจะต้องใช้การชี้ที่แน่นอนถึงจะทำอันตรายศัตรูได้ แต่ถ้าหากตัวนททุกอยู่ในกิริยาอื่น ๆ เช่น การจับ การตั้งวง จะไม่สามารถทำอะไรผู้อื่นได้ (สมศักดิ์ ทัดติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กรกฎาคม 2565)

บทสรุป

อาวุธที่ใช้สำหรับการแสดงโขน ส่วนใหญ่จะถูกจำลองมาจากอาวุธจริง มีการลดขนาดและสัดส่วนของอาวุธให้เล็กลง เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง และมีความสวยงามในการแสดงด้วยตัวละคร ในการแสดงโขนก็จะมีอาวุธหลักที่มีความแตกต่างกันออกไป เช่น ทศกัณฐ์ใช้ศร กุมภกรณใช้หอกโมกขศักดิ์ เสนายักษ์ ใช้กระบอง เชนยักษ์ใช้หอกหรือง้าว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อแสดงออกให้เห็นถึงความแตกต่างของตัวละคร จึงมีการใช้อาวุธที่แตกต่างกันออกไป อาวุธบางชนิดก็เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าตัวละครแต่ละครมีความสามารถและความเก่งกาจในการรบ เช่น มังกรกัณฐ์แผลงศรถูกพระรามจนเกราะแตก อินทรชิตแผลงศรนาคราษัตริย์พระลักษณ์และไพร่พล กุมภกรณพุ่งหอกโมกขศักดิ์ถูกพระลักษณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาวุธที่สร้างมาจากวรรณกรรม ทำให้มีความพิเศษและมีฤทธิ์เพิ่ม

มากขึ้นจากอาวุธปกติ สำหรับการแสดงโขน ตัวยักข์เป็นหนึ่งในตัวละครที่มีความสามารถในด้านของการรบและการใช้อาวุธ จึงส่งผลให้เป็นผู้ละครที่มีอาวุธอย่างหลากหลาย สามารถแบ่งอาวุธที่ปรากฏในการแสดงได้ถึง 3 ประเภทโดยแบ่งตามลักษณะและการใช้อาวุธชนิดนั้น ได้แก่ อาวุธสั้น อาวุธยาว และอาวุธพิเศษ อีกทั้งอาวุธแต่ละประเภทก็มีลักษณะในการใช้ที่แตกต่างกัน เช่น ลักษณะของการจับอาวุธ ลักษณะของการเลือกใช้อาวุธให้เหมาะกับท่าทางที่แสดงออก เช่น การตีที่นิยมใช้กับอาวุธสั้น การแทงควรเลือกใช้กับอาวุธที่มีคม การขว้างควรเป็นอาวุธที่มีคมและสามารถโยนหรือขว้างได้ การควงอาวุธควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับอาวุธเพื่อที่จะให้เกิดความสวยงามและคล่องตัวในระหว่างการแสดง การใช้อาวุธในการแสดงโขนของตัวยักข์ จึงเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ และเป็นทักษะที่ผู้แสดงต้องมีความชำนาญในการใช้อาวุธประกอบการแสดง ผู้แสดงจึงจำเป็นต้องรู้จักกลวิธีที่ใช้อาวุธในการแสดง เพื่อให้เห็นถึงความสง่างามของตัวละครในขณะที่ทำการแสดง การใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักข์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ จึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการแสดงโขน ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าจะต้องเลือกใช้วิธีการปฏิบัติให้ถูกต้อง

ตารางที่ 1 ตารางแสดงชื่ออาวุธ ชนิดของอาวุธ และลักษณะการใช้งาน

ลำดับที่	ชื่ออาวุธ	ประเภท	ลักษณะการใช้งาน
1	กระบอง ตรีบองหรือคทา	อาวุธสั้น	การตี
2	พระขรรค์	อาวุธสั้น	การตี, การแทง
3	ศร	อาวุธสั้น	การตี, การแผลง
4	ขวานเพชร	อาวุธสั้น	การขว้าง
5	หอก	อาวุธยาว	การแทง, การพุ่ง, การควง
6	กล้องแก้ว หรือ กล้องยา	อาวุธยาว	การควง
7	ง้าว	อาวุธยาว	การแทง, การควง
8	คทาเพชร	อาวุธยาว	การควง
9	นิ้วเพชร	อาวุธพิเศษ	การชี้
10	จักร	อาวุธพิเศษ	การขว้าง
11	แว่นแก้วสุรกันต์	อาวุธพิเศษ	ไม่ปรากฏการใช้งาน
12	ลูกศร	อาวุธพิเศษ	การพุ่ง

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาการประกอบพิธีกรรมในการแสดงโขน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เป็นพิธีกรรมเฉพาะของตัวละครที่มีความแตกต่างกันในการแสดงและมีความเกี่ยวข้องในเรื่องอาวุธที่ใช้สำหรับทำร้ายศัตรูและสามารถนำไปใช้ขยายผลเรื่องวิธีการใช้อาวุธของตัวละครเรื่องรามเกียรติ์จากบทละคร เรื่องรามเกียรติ์ในพระราชนิพนธ์ฉบับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการใช้อาวุธในรูปแบบการตีความจากบทละครสู่การแสดงจริง

รายการอ้างอิง

- ประเมษฐ์ บุญะชัย. (2514). *คีตราวุธของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์*. ศิลปนิพนธ์
ประกาศนียบัตรวิทยาศาสตรบัณฑิตชั้นสูง สาขาวิชาศิลปกรรม โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร.
- ประเสริฐ สันติพงษ์. (2545). *กระบวนการทำรำของรามสูรในการแสดงเบิกโรงละครใน*. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2538). *กระบวนการรับของพญาวานรในการแสดงโขน*. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชา บุญยัง. (2543). *การแสดงโขนของอากาศดไล*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.